

UCHWAŁA

Dnia 21 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczyk

SSN Krzysztof Strzelczyk

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z wniosku J. S., A. K. i A. D.
przy uczestnictwie A.S. - kuratora spadku nieobjętego po B.Z. o zniesienie
współwłasności nieruchomości,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 21 grudnia 2017 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w .postanowieniem z dnia 3 lutego 2017 r., sygn. akt II Cz
(...),

"Czy kurator spadku nieobjętego po współwłaścicielu
nieruchomości może reprezentować spadek w postępowaniu o
zniesienie współwłasności nieruchomości, ze skutkiem dla nieznanych
spadkobierców tego współwłaściciela?"

podjął uchwałę:

**Kurator spadku nie jest uprawniony do udziału w
postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości ze
skutkiem dla nieznanych spadkobierców współwłaściciela.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy J. S., A. K. i A. D. wnieśli o zniesienie współwłasności
nieruchomości zabudowanej budynkiem wielorodzinnym, położonej w K. przy ulicy
R.20, dla której Sąd Rejonowy prowadzi księgę wieczystą nr [...], przez podział
fizyczny i przyznanie im wydzielonych części nieruchomości na własność oraz
zasądzenie na rzecz kuratora spadku po zmarłej B. Z. - wskazanego we wniosku

jako uczestnika postępowania - spłat podlegających złożeniu do depozytu sądowego.

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 4 listopada 2016 r. zawiesił postępowanie w sprawie. Uznał, że w postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości konieczny jest udział wszystkich jej współwłaścicieli; nie jest możliwe prowadzenie tego postępowania z udziałem kuratora reprezentującego prawa któregośkolwiek ze współwłaścicieli. Tymczasem wnioskodawcy nie wskazali w wyznaczonym im terminie wszystkich żyjących spadkobierców B. Z., na rzecz której w księdze wieczystej ujawniono ostrzeżenie co do jej praw do przedmiotu współwłasności.

Sąd Okręgowy w K. przy rozpoznawaniu zażalenia na to postanowienie powziął wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia dotyczy zakresu uprawnień kuratora spadku, a ściślej rzecz ujmując kwestii, czy kurator ten może - w postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości - zastępować nieznanych spadkobierców będących jej współwłaścicielami.

Zgodnie z art. 667 § 2 k.p.c., kurator spadku zarządza majątkiem spadkowym pod nadzorem sądu spadku, przy czym do sprawowania zarządu stosuje się odpowiednio przepisy o zarządzie w toku egzekucji z nieruchomości. Jest on zatem obowiązany wykonywać czynności potrzebne do prowadzenia prawidłowej gospodarki; ma prawo pobierać wszelkie pożytki z nieruchomości, spieniężać je w granicach zwykłego zarządu oraz prowadzić sprawy, które przy wykonywaniu takiego zarządu okażą się potrzebne; w sprawach wynikających z zarządu nieruchomością może pozywać i być pozywany (art. 935 § 1 k.p.c.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym wykładni przytoczonych przepisów wyrażony został pogląd, zgodnie z którym - skoro zarządca zajętej nieruchomości może pozywać i być pozywany tylko w sprawach wynikających z zarządu nieruchomością - kurator spadku nie może reprezentować spadku w procesie o własność nieruchomości, gdyż w takim przypadku spór wykracza poza

granice zarządu nieruchomością (zob. wyrok z dnia 8 lipca 1969 r., III CRN 220/69, OSNCP 1970, nr 5, poz. 83).

W późniejszych orzeczeniach Sąd Najwyższy dopuszczał jednak udział kuratora spadku w postępowaniach dotyczących własności nieruchomości wchodzących w skład spadku, jeżeli miał on na celu zachowanie majątku spadkowego w stanie niepogorszonym (zob. uzasadnienia wyroków: z dnia 24 września 2003 r., III CKN 356/01, OSP 2004, nr 10, poz. 122; z dnia 10 grudnia 2009 r., III CSK 82/09, nie publ.; z dnia 25 listopada 2010 r., III CSK 36/10, nie publ.; z dnia 20 maja 2011 r., III CSK 138/10, nie publ.).

Argumentacja przemawiająca za tym poglądem została rozwinięta szerzej w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2011 r., III CZP 78/10 (OSNC 2011, nr 6, poz. 61) uznającej, że kurator spadku, będący zastępcą pośrednim nieznanych spadkobierców, ma legitymację bierną w sprawie o ustalenie nabycia przez Skarb Państwa - na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.) - własności nieruchomości wchodzącej w skład spadku. Sąd Najwyższy podkreślił, że udział kuratora spadku w postępowaniu dotyczącym własności rzeczy wchodzących w skład spadku jest czynnością zachowawczą, zmierzającą do zachowania spadku w stanie nieuszczerplonym, mieszczącą się w granicach zarządu i niezbędną do prowadzenia prawidłowej gospodarki. Przyznanie kuratorowi spadku legitymacji procesowej w takim postępowaniu chroni interesy spadkobierców, dla których ma on zachować spadek w stanie nieuszczerplonym; uwzględnia również interesy osób trzecich roszcujących sobie prawa do majątku spadkowego, umożliwiając im zaspokojenie słusznych roszczeń. Za uznaniem legitymacji procesowej kuratora spadku w rozważanym przypadku przemawia treść art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c., nakazującego sądowi podjęcie postępowania zawieszonego na skutek śmierci strony; przyjęcie odmiennego zapatrywania musiałoby opierać się na - trudnym do zaakceptowania - założeniu, że po podjęciu postępowania sąd oddaliłby powództwo wobec braku legitymacji procesowej kuratora spadku. Kurator spadku działa pod nadzorem sądu spadku i tylko za jego zezwoleniem może dokonywać czynności dyspozytywnych, przekraczających zakres zwykłego zarządu (np. uznać powództwo, zawrzeć ugodę

dotyczącą rzeczy wchodzących w skład spadku); za ewentualne nadużycia może ponieść odpowiedzialność wynikającą z niewłaściwego wykonywania swoich obowiązków. Legitymacja procesowa kuratora spadku wynika z praw i obowiązków przysługujących nie jemu, lecz spadkobiercom; kurator działa jednak na rzecz spadkobierców a dla skutecznego działania legitymacja w sprawach o własność jest konieczna.

Analiza przytoczonych argumentów prowadzi do wniosku, że nie mogą one stanowić podstawy do uznania, iż kurator spadku jest uprawniony do udziału w postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości ze skutkiem dla nieznanych spadkobierców - współwłaścicieli nieruchomości objętej tym postępowaniem.

Niewątpliwie udział kuratora w tym postępowaniu nie stanowi czynności zachowawczej wobec przedmiotu wchodzącego w skład spadku. Postępowanie w sprawie o zniesienie współwłasności ma na celu umożliwienie współwłaścicielom wyjścia z określonej sytuacji tymczasowej i ustabilizowanie ich sytuacji prawnej przez podział fizyczny rzeczy, przyznanie jej na własność jednemu ze współwłaścicieli bądź też przez dokonanie jej sprzedaży. Reprezentowanie przez kuratora spadku nieznanych spadkobierców w tym postępowaniu nie może być zatem postrzegane jako zarządzanie majątkiem spadkowym; nie służy zachowaniu tego majątku w stanie nieuszczerplonym.

Kurator zarządza spadkiem do chwili jego objęcia przez któregokolwiek ze spadkobierców. Z pewnością w ramach tego zarządu mieści się uprawnienie do zainicjowania postępowania o stwierdzenie nabycia spadku (art. 1025 § 1 k.c.); ustalenie kręgu spadkobierców stanowi jedną z podstawowych czynności kuratora spadku (art. 667 § 1 k.p.c.). Ustalenie spadkobierców powołanych do spadku i wydanie im majątku spadkowego zamyka okres zarządu sprawowanego przez kuratora spadku. Trudno natomiast uznać, że prawidłowy zarząd wymaga działu spadku, który nie służy zachowaniu całości majątku spadkowego, lecz przeciwnie - zmierza do przekształcenia tego prawa przez podział fizyczny jego przedmiotu lub inne rozstrzygnięcie. Z tych też względów należy podzielić prezentowany w piśmiennictwie pogląd wykluczający możliwość zarówno wszczęcia przez kuratora

spadku postępowania o dział spadku, jak i jego udział w tym postępowaniu. Trzeba zauważyć, że dział spadku i zniesienie współwłasności mogą być połączone w jednym postępowaniu (art. 689 k.p.c.). Nie ma racjonalnych argumentów wyjaśniających, dlaczego w takim przypadku kurator spadku mógłby reprezentować spadkobierców w postępowaniu o zniesienie współwłasności, nie mając takiego uprawnienia w postępowaniu o dział spadku.

Kurator spadku, reprezentując spadkobierców w postępowaniu o zniesienie współwłasności, nie zawsze mógłby podejmować czynności służące ochronie praw wszystkich spadkobierców, gdyż często nie wie, ilu jest spadkobierców i jakie są ich udziały spadkowe. Konieczność zaś uzyskiwania przez niego każdorazowej zgody sądu spadku na zajęcie stanowiska co do sposobu zniesienia współwłasności byłoby rozwiązaniem wysoce nieefektywnym.

W konkretnym stanie faktycznym - w przeciwieństwie do okoliczności, na kanwie których zapadła uchwała w sprawie III CZP 78/10 - nie można przyjąć, że legitymacja kuratora spadku jest niezbędna do zachowania praw lub interesów osób trzecich. Wnioskodawcy mogą ustalić, kto - obok nich - jest współwłaścicielem nieruchomości objętej wnioskiem, inicjując postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłej Blimie Zoberman; jako współwłaściciele mają interes prawny w rozumieniu art. 1025 § 1 k.c. do zgłoszenia stosownego wniosku w tym przedmiocie (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 12 stycznia 1983 r., III CRN 218/82, OSNCP 1983, nr 8, poz. 124; z dnia 1 czerwca 2000 r., IV CKN 470/00, nie publ.; z dnia 24 października 2001 r., III CKN 366/00, nie publ.; z dnia 6 lutego 2008 r., II CSK 433/07, nie publ. i z dnia 28 stycznia 2009 r., IV CSK 361/08, nie publ.). Próba przeprowadzenia postępowania o zniesienie współwłasności bez udziału wszystkich współwłaścicieli, tylko z udziałem kuratora spadku, bez uprzedniego przeprowadzenia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może stanowić pewne nadużycie ze strony znanych współwłaścicieli, którzy w pierwszej kolejności powinni dążyć do ustalenia spadkobierców - pozostałych współwłaścicieli.

Gdyby wnioskodawcy napotkali trudności w wykonywaniu prawa współwłasności lub zarządu przedmiotem współwłasności, mogliby wystąpić do

sądu o wyrażenie zgody na dokonanie określonej czynności lub ustanowienie zarządu (art. 201, art. 203 k.c., art. 611 i nast. k.p.c.); niewątpliwie w postępowaniu w tym przedmiocie mógłby uczestniczyć kurator spadku zamiast nieznanych spadkobierców.

Przytoczone argumenty skłaniają do wniosku, że w sprawie o zniesienie współwłasności nieruchomości współwłaściciele są obligatoryjnymi uczestnikami postępowania. Bezprzedmiotowe są zatem rozważania co do zasadności - w świetle art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. - podjęcia zawieszonego postępowania w przypadku ustanowienia kuratora spadku.

Uznanie przez Sąd Rejonowy, że kurator spadku nie jest uprawniony do udziału w postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości ze skutkiem dla nieznanych spadkobierców współwłaściciela winno stanowić przesłankę merytorycznej oceny zgłoszonego wniosku, z uwzględnieniem - wynikającego z art. 617 k.p.c. - obowiązku wnioskodawców udowodnienia, komu przysługuje współwłasność nieruchomości objętej spadkiem, co winien mieć na uwadze Sąd Okręgowy oceniając zasadność postanowienia o zawieszeniu postępowania.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.

jw

kc